

OVER BOEKEN, TIJDSCHRIFTEN ENZ.

Rapport over het voorkomen van de kwartelkoning

(*Crex crex* (L.))

In een 49 bladzijden tellend gestencild verslag verscheen een „Rapport over het voorkomen van de kwartelkoning (*Crex crex* (L.))” door S. Braaksma, Staatsbosbeheer. Gezien de vrij beperkte biotoopkeuze van de kwartelkoning zijn alle beschikbare waarnemingen (waarvoor veel literatuur werd geraadpleegd) in dit verslag per provincie gerangschikt, terwijl de Wadeneilanden, in verband met hun aparte karakter, afzonderlijk worden behandeld.

Vooraf deelt de schrijver mede, dat het onderzoek is begonnen toen de achteruitgang van deze soort zo sterk de aandacht trok, dat het Comité Internationale pour la Protection des Oiseaux (Nederlandse sectie) C.I.P.O. het Staatsbosbeheer verzocht een onderzoek in te willen stellen naar de huidige stand van zaken. Het onderzoek werd in 1947 begonnen en in 1959 beëindigd. Totaal werden 160 positieve gegevens ontvangen.

Na de inleiding worden methode, betrouwbaarheid, biotoopkeuze, roep-, leg- en broedtijd, trek en overwintering, ringgegevens en verspreiding als broedvogel in Nederland behandeld.

Het aantal kwartelkoningen is in ons land zeer ernstig teruggelopen tengevolge van het vroege en machinale maaien en biotoopveranderingen zoals ontwatering en mogelijk door het onkruid vrijmaken van graslanden. Meer dan 80 opgaven spreken van uitgemaakte legfels en doodgemaakte vogels. Men moet wel bedenken, dat de soort door haar aparte levenswijze — behalve door roepen —, vrijwel niet wordt opgemerkt. Daarnaast zijn er slachtoffers van de moderne techniek, b.v. doodvliegen tegen auto's en vuurtorens. Terecht werd in het buitenland reeds gewezen op de ongunstige invloed van bepaalde biotoopveranderingen. De roep blijkt voornamelijk in de 2e helft van mei en in juni gehoord te worden, terwijl vermoedelijk tenminste 85% in grasland broedt; daarnaast werd de soort ook als broedvogel in graanvelden en enkele malen in duindoornstruweel en rietbegroeiing aangetroffen. Bij het broeden in graslanden wordt een duidelijke voorkeur voor hooilanden aan de dag gelegd, vooral lage graslanden die in de winter enige tijd onder water staan. Daar dit type terrein o.a. veel bij rivieren en beken voorkomt is de soort één van de mooiste voorbeelden van een „rivier-begeleidende” vogelsoort. Een in Hongarije als nestjong geringde kwartelkoning werd in de broedtijd in ons land aangetroffen. Dit zou er op kunnen wijzen, dat indien wij geen regelmatige aanvoer van broedvogels meer uit het buitenland zouden krijgen, doordat zij daar ook zeer zeldzaam zouden worden, wij hen ook met reservaten niet zouden kunnen behouden. Langdurige droogteperiodes in centraal- en Oost-Europa kunnen het aantal in ons land namelijk doen ophopen. Grondwaterstanden en neerslaghoeveelheden zijn enkele van de, ver-

moedelijk vele, factoren die invloed uitoefenen op de fluctuaties.

Door de achteruitgang van de kwartelkoning kan deze voor ons land als „zeldzame broedvogel” worden gekarakteriseerd, waarvan slechts plaatselijk nog regelmatig paren voorkomen, nl. op Terschelling, in het lage midden van Friesland, omgeving van Meppel en Kampen, in de Gelderse Vallei en de Biesboschpolders. In Groningen en Zeeland ontbreken zij geheel.

Om de soort voor uitsterven te behoeden zal het instellen van bepaalde kwartelkoning-reservaten in gebieden waar de soort thans nog geregeld pleegt te broeden een urgente kwestie zijn. Het biotoop zou hier niet veranderd mogen worden, terwijl in geen geval vóór 15 juli zou mogen worden gehoord. Ook kempbaan, grutto, tureluur en watersnip en in de wintermaanden de ganzen en eendachtigen zouden hiervan profiteren. Dergelijke reservaten, die tevens andere belangen zouden kunnen dienen, zouden b.v. kunnen worden gesticht in Friesland in de omgeving van de Leyen, het Koningsdiep en de Kromten bij Gorredijk. Verder verdient het aanbeveling, om in de omgeving van de reeds verworven en tot reservaat verklaarde gebieden tussen Akmariep en Akkrum, langs het Meppelerdiep en in de Polder Oosterwolde nog meer grasland aan te kopen en op de hiervoor omschreven wijze te beheren. Ook in de omgeving van Yhorst, in enkele Biesboschpolders en op Terschelling zouden wellicht met een goede kans op succes kwartelkoning-reservaten kunnen worden gesticht. Wil men deze vogelsoort in ons land behouden als broedvogel, dan is het echter zaak om de voorgestelde reservaten zo snel mogelijk te realiseren, zo besluit de samensteller van dit interessante rapport.

J. T.

S. Braaksma: Rapport over het voorkomen van de Kwartelkoning (*Crex crex* L.), in april 1960 opgesteld voor de Stafafdeling Natuurbescherming van het Staatsbosbeheer, in samenwerking met het R.I.V.O.N., gestencild, 49 bladz., 2 grafieken over aantal broedparen in Nederland (1946 t/m 1959) en roep- en broedtijd van de kwartelkoning, 2 verspreidingskaarten van de kwartelkoning in Nederland als broedvogel vóór 1949 en van 1949 t/m 1959.

Opvallende mezenverplaatsing

In de tweede week van september viel het verschillende waarnemers op, dat er weer opvallende mezenverplaatsingen plaats vonden. Kort daarop werden dagen van sterke mezen-trek vastgesteld. De *pimpelmezen* hadden wel het grootste aandeel in deze doortrekkende troepen, maar hieronder bevonden zich ook veel *zwarte-, kool- en staartmezen*. Ná midden september bevonden zich ook *goudhaantjes* onder deze troepen.

Om het verloop van deze verplaatsingen na te gaan wordt elke waarnemer verzocht waarnemingen van duidelijk trekkende mezen te noteren en door te geven.

J. T.